Salvadoriana. III. Una descripció prelinneana de *Silene niceensis* All., deguda a Jaume Salvador i Pedrol, a l'edició de 1686 del *Botanicum Monspeliense* de Pèire Magnol

JOSEP M. CAMARASA

ABSTRACT

CAMARASA, J. M. (2000) *Salvadoriana*. III. A prelinnean description of *Silene niceensis* All., due to Jaume Salvador i Pedrol, in the 1686 edition of Pierre Magnol's *Botanicum Monspeliense*. Collect. Bot. (Barcelona) 25: 245-253.

Silene niceensis All. (Cariophyllaceae) is a plant found on litoral sands of Western Mediterranean and also of Iberian Atlantic shores from Gibraltar to the Rias Baixas and in some places in Greece. It had been described twice in prelinnean times but Linné has neglected it in his works. First prelinnean description, though published by Pierre Magnol in the Appendix to the second edition (1686) of *Botanicum monspeliense*, has been written on the basis of materials and a short description sent to Magnol by Jaume Salvador i Pedrol. One specimen of this plant in Salvador Herbarium holds a short description that could be the original one by Jaume Salvador. The second one was published on a different name by Tournefort in *Institutiones Rei herbariae*. It is also one specimen of *S. niceensis* All. in Salvador Herbarium under this identity. Pourret, studying this herbarium to put on labels the Linnean name of each specimen (1792-98), realized the specific identity of both *S. niceensis* All. specimens but ignoring the description published by Allioni in 1773 he gave them the new name of *S. arenaria* Pourr. Also Desfontaines described under the name of *S. arenaria* Desf. in his *Flora Atlantica* (1798-99) the same species on the basis of specimens collected near the Gibraltar Strait. Both, Pourret and Desfontaines names, or today invalid and under synonymy.

Keywords: Allioni, Desfontaines, Història de la botànica, Magnol, Pourret, Salvador (Jaume), *Silene*, Tournefort.

RESUM

CAMARASA, J. M. (2000) *Salvadoriana*. III. Una descripció prelinneana de *Silene niceensis* All. deguda a Jaume Salvador i Pedrol a l'edició de 1686 del *Botanicum Monspeliense* de Pèire Magnol. Collect. Bot. (Barcelona) 25: 245-253.

La cariofil·làcia *Silene niceensis* All., pròpia dels sorrells litorals de la Mediterrània occidental i present també a les costes atlàntiques ibèriques, des de l'estret de Gibraltar fins a les Rias Baixas i en alguna localitat grega, havia estat descrita al menys dues vegades

en temps prelinneans malgrat que Linné mateix la ignorés a les seves obres. La primera descripció prelinneana, bé que publicada per Pèire Magnol a l'apèndix a la segona edició del seu *Botanicum monspeliense*, es feu sobre la base de materials i fins i tot d'una descripció sumària deguts a Jaume Salvador i Pedrol. Es conserva un plec d'aquesta planta a l'herbari Salvador, l'etiqueta de la qual porta una descripció abreujada que podria ser la original de Jaume Salvador. La segona de les descripcions prelinneanes és de Tournefort que la publicà a les seves *Institutiones Rei herbariae*. i sota aquesta identitat es troba a l'Herbari Salvador un segon plec de *S. niceensis* All. Pourret, cap a finals del segle XVIII (1792-98), s'adonà de la identitat dels exemplars d'ambdós plecs i, desconecient la descripció d'Allioni, els assignà el nom de *S. arenaria* Pourr., el mateix que va fer Defontaines amb els exemplars de la planta que herboritzà al S de la península ibèrica. Un i altre noms son invàlids i han passat a la sinonímia.

Mots clau: Allioni, Desfontaines, Història de la botànica, Magnol, Pourret, Salvador (Jaume), *Silene*, Tournefort.

INTRODUCCIÓ

En els curs dels nostres treballs referents als materials manuscrits de la biblioteca Salvador, l'estudi d'una llista de desiderata tramesa per James Petiver a Joan Salvador i Riera el 1710, que declaradament segueix l'ordre i les descripcions del *Botanicum Monspeliense* del metge i botànic montpellerenc Pèire Magnol, ens ha aportat una sorpresa inesperada. Entre les plantes que Petiver desitjava incorporar a les seves col·leccions i esperava que Joan Salvador pogués facilitar-li n'hi havia una que portava per referència d'autor *Salvador*. En un primer moment pensàrem en un error de Petiver, que no sempre tenia una cura extrema en les seves cites. Tanmateix, comprovada la referència a l'exemplar de l'obra mateixa de Magnol que es conserva a la Biblioteca Salvador, resulta totalment fora de dubte que no es tracta pas d'un error de Petiver ans ben al contrari. Magnol havia efectivament inclòs a l'apèndix que completa la segona edició (Montpeller 1686) del seu *Botanicum Monspeliense* un cert nombre de descripcions de plantes que li havien estat trameses per altres botànics amics entre les quals es troba la d'una de tramesa per Jaume Salvador i Pedrol, pare de Joan Salvador i Riera, el corresponsal de Petiver.

EL *BOTANICUM MONSPELIENSE*

El *Botanicum Monspeliense* és una de les obres més divulgades de Pèire Magnol (1638-1715). La seva primera edició, apareguda a Lió el 1676, conté una llista de 1354 plantes amb indicació de les seves propietats medicinals d'interès i els llocs on es fan en la rodalia de Montpeller. Era un llibre pensat per servir d'ajut en les herboritzacions els estudiants que seguien les classes de Magnol, nombrosos malgrat que el fet de professar el protestantisme li impedia en aquella època, a França, accedir a la càtedra universitària. Entre aquests estudiants figurarien tant Jaume Salvador i

Pedrol (entre 1671 i 1672) com els seus fills Joan Salvador i Riera (entre 1704 i 1705) i Josep Salvador i Riera (el 1718) així com molts dels més destacats botànics francesos del pas del segle XVII al XVIII, com Tournefort o els Jussieu, i altres d'igualment destacats de la resta d'Europa. El prestigi de Magnol, per altra banda, era ja prou gran perquè el seu *Botanicum Monspeliense* fos també una obra molt apreciada per tots els botànics i naturalistes interessats per la flora mediterrània, cosa que fa molt explicable que Petiver el prengué com a guia per a la seva llista de desiderata adreçada a Joan Salvador. Entre estudiants i estudiosos esgotaren en menys de deu anys la primera edició, justificant així l'aparició d'una segona edició amb la inclusió d'un apèndix que, a més d'algunes esmenes, conté un cert nombre de plantes noves, moltes d'elles procedents de corresponsals de Magnol, entre les quals figura la que és objecte d'aquesta nota, tramesa al botànic occità per Jaume Salvador.

Si la primera edició havia estat feta a Lió per l'editor François Bourly, aquesta segona ho fou a Montpeller per l'editor Daniel Pech, que també degué editar independentment l'apèndix, per tal que els que ja posseïen l'obra poguessin completar-la. L'exemplar de la Biblioteca Salvador és precisament el resultat de relligar conjuntament un exemplar de la primera edició del *Botanicum Monspeliense* amb l'apèndix de la segona, el qual porta la mateixa portadella d'aquesta segona edició completa. L'exemplar pertanyé a Josep Salvador i Riera, el menor dels fills de Jaume Salvador, tal com fa constar una nota manuscrita a les guardes del llibre: *Est D. ^{ris} Josephi Salvador et Riera Barcinonens.*

LA DESCRIPCIÓ I LA SEVA ATRIBUCIÓ

Sense arribar encara a la formulació binària del nom de la planta que Linné imposaria mig segle més tard, Magnol tendia a usar, per a les plantes que descrivia com a noves, noms breus, encara que descriptius, seguits d'una descripció més completa. La planta que ens ocupa apareix a l'apèndix de 1686 del *Botanicum Monspeliense* amb la següent descripció:

Lychnis minima hispida noctiflora. Pedalis est planta, annua, quae folia habet ad articulos bina, angustissima hispida, in ramulorum summitatibus calices emittit, pediculis uncialibus donatos, striatos, flos albus est, pentapetalos, petalis in medio profunde divis; cum staminibus, & apicibus; noctu tantum aperitur, matutinis horis clauditur, & intro recurvatur; semen in utriculis oblonguis, parvum, reniforme, cerei coloris; viscosa est & Junio mense floret. Barcinonae collectam D. Salvador pharmacopeus misit.

Tal descripció semblaria conduir-nos a *Silene nocturna* L. però, consultat l'herbari Salvador (caixa 11, plec 19-6) hi apareix una *Silene niceensis* All. amb una etiqueta en la qual figura una descripció molt semblant a la publicada per Magnol, si bé més breu, que podria ser molt bé la descripció original de Jaume Salvador, posteriorment ampliada per Magnol

Lychnis maritima, annua, noctiflora, foliis angustis, crassioribus et villosis, flore albo profundis secto. nobis.

La mateixa etiqueta indica que la planta es freqüent als sorral·ls litorals de Barcelona i del delta del Llobregat (*in maritimis Barcinonensis et Castrifidelium frequens*).

El fet que l'etiqueta indiqui com a pròpia (*nobis*) aquesta descripció i que la refereixi, com a sinonímia, a *Lychnis minima hispida noctiflora Bot. monsp. Append. 308*, fa encara més versemblant que aquesta sigui la descripció original de Jaume Salvador i que la publicada per Magnol es degui en realitat al propi botànic occità a partir d'exemplars tramesos pel seu corresponsal i deixeble barceloní i partint de la descripció d'aquest. Malauradament els exemplars que devien figurar a l'herbari de Magnol sembla que s'han perdut, ja que no s'ha conservat cap rastre del seu herbari i, el que és impròpiament anomenat així a les col·leccions històriques dels herbaris de l'Institut de Botanique de Montpellier, per més que sigui coetani de Magnol i de Jaume Salvador, és en realitat l'aplegat inicialment per Pierre Chirac (1650-1732) i continuat pel seu gendre Francès Chicoyneau i més tard pel fill d'aquest Amat-Francès Chicoyneau (GRANEL DE SOLIGNAC & BERTRAN, 1967).

Magnol no especificava quin dels Salvador barcelonins li havia tramès la planta (i eventualment la descripció) però no hi ha cap dubte que s'havia de tractar de Jaume Salvador i Pedrol (1649-1740). El 1686, quan es publicà la segona edició del *Botanicum Monspeliense*, Joan Salvador i Boscà (1598-1681) ja era mort i, per altra banda, no sabem que mai hagués tingut cap relació directa amb Magnol, al contrari de Jaume, que havia estat deixeble seu pocs anys abans. Pel que fa a Joan Salvador i Riera (1683-1725), fill gran de Jaume, només tenia tres anys. Tanmateix, l'etiqueta de l'herbari Salvador sembla ser de la mà d'aquest, com la majoria de les de l'herbari, versemblantment copiada d'una de més antiga quan emprengué la reordenació de l'herbari segons les *Institutiones* de TOURNEFORT (1700), ordenació que és la que ha arribat fins a nosaltres.

L'existència d'aquesta descripció, la sola publicada que coneguem fins ara atribuïble, ni que sigui indirectament, a Jaume Salvador, no ha estat mencionada pels biògrafs antics ni recents de la família Salvador (POURRET, 1796; POURRET & COLMEIRO, 1844; BOLÒS, 1959) ni tampoc la recollí COLMEIRO (1858) en el seu repertori d'obres descriptives de plantes ibèriques, entre les quals certament no cita el *Botanicum Monspeliense*.

LA RELACIÓ DE MAGNOL AMB ELS SALVADOR

En canvi si que recullen tots, començant per POURRET (1796), que tant Jaume Salvador i Pedrol com Joan Salvador i Riera foren deixebles de Magnol a Montpellier encara que, com és natural, en moments diferents, força allunyats en el temps.

Un quadern de notes de Jaume Salvador (que recull dades de la sembra de dues llavors de sensitiva per Miquèu Chicoyneau el maig de 1672), al qual ja es referia BOLÒS (1959; p. 22) ens situa en aquell any la data de la seva estada a Montpellier i fa versemblant pensar que es pogués estendre al llarg de tot el curs escolar de 1671-72. En aquella data feia relativament poc (1668) que, a desgrat del seu prestigi, Magnol (DULIEU, 1959) havia estat refusat per dues vegades pel rei de França en les

seves pretensions d'ocupar sengles càtedres vacants de la facultat de medicina de Montpeller pel fet que professava la «religion pretendue reformée» (RPR)¹. Així i tot les seves classes particulars de botànica tenien un èxit immens entre els estudiants de la facultat; no té doncs res d'estrany que un jove estudiant català interessat per la botànica, no preocupat per l'obtenció d'un títol sinó només per l'aprenentatge al costat dels millors mestres, busqués en les classes de Magnol, fora de la universitat, un perfeccionament que segurament no podia trobar en les classes del catedràtic titular de botànica Miquèu Chicoyneau, sens dubte més bon anatòmic que botànic.

Malgrat la diferència de religió sembla palesa la bona sintonia entre mestre i deixeble, que es mantindria per molts anys (pel cap baix, com es veurà més endavant, fins al 1704), que no s'havia d'interrompre amb el retorn a Barcelona de Jaume Salvador i que havia de trobar múltiples ocasions de renovar-se i reforçar-se. Primer en l'acollida, l'estiu de 1681, a Joseph Pitton de Tournefort (1656-1708), el més destacat dels deixebles de Magnol, llavors encara estudiant de medicina, que, per consell del seu mestre, es dirigia cap al País Valencià en recerca de les plantes hispàniques descrites un segle abans per Clusius (DUPRAT, G. 1957). Jaume Salvador, no solament va rebre amb tota cordialitat i va auxiliar Tournefort, que havia estat despullat de tot per uns «angelets»² mentre herboritzava a l'Albera, a tocar de la frontera, llavors encara recent, fixada pel Tractat dels Pirineus, sinó que també el va acompanyar en el seu itinerari botànic pel sud de Catalunya i pel País Valencià, viatge que segellà una amistat que només la mort de Tournefort el 1708 pogué interrompre (BOLÓS, 1964; CAMARASA, 1988, 1989).

Una carta de Tournefort datada a Ais de Provença el 5 d'octubre de 1682, avui perduda però del contingut de la qual dona fe un registre conservat a la Biblioteca Salvador, renova la relació amb Magnol, de qui Tournefort tramet a Jaume Salvador un exemplar de la primera edició del *Botanicum Monspeliense* juntament amb un paquet de llavors i plantes seques i un «proyecto de la Historia de los señores de París»³.

No sabem si aquell exemplar de *Botanicum Monspeliense* el 1782 és el que encara figura a la Biblioteca Salvador relligat amb l'apèndix de la segona edició. En tot cas alguna relació més directa hi devia haver en aquests anys entre Magnol i Jaume Salvador que es devia traduir, entre altres coses en la descripció aquí recollida, que gosaríem datar entre la rebuda de l'exemplar de la primera edició del *Botanicum Monspeliense* (excel·lent adaptació del *Pinax* de Bauhin a la flora mediterrània occidental) i la publicació de la segona, és a dir entre 1682 i 1686.

Justament en aquests mateixos anys (1685) Magnol, amb motiu de la revocació de l'Edicte de Nantes per Lluís XIV i la consegüent represa de les persecucions contra els hugonots, abjurà el protestantisme. Això li permetria, el 1694, ser designat per a una càtedra de la facultat de Medicina montpellerenca, bé que no la d'anatomia i botànica, monopolitzada en aquells anys per la nissaga Chicoyneau. Així i tot, Miquèu Chicoyneau, ja vell, li confià des d'aquell mateix any la direcció del jardí botànic de Montpeller, el catàleg del qual (*Hortus Regius Monspeliensis*) publicà Magnol el 1697.

En aquesta situació el trobaria Joan Salvador i Riera quan el curs acadèmic 1704-05 anà a Montpeller per ampliar els seus coneixements de botànica i seguir l'ensenyament de Magnol. Precisament de 1704 data l'única carta de la mà de Magnol conservada a la Biblioteca Salvador i adreçada justament a Joan Salvador que se li devia

haver adreçat prèviament per demanar-li precisions sobre els cursos de química i de botànica de Montpeller. Pel seu valor testimonial val la pena transcriure-la aquí tal com anem fent en aquesta sèrie de *Salvadorianae* amb altres documents de la Biblioteca Salvador:

A Monsieur Jean Salvador fils
appot^{re} al Carrer Ample
a Barcelone

A Montp^{er}. le 5 decembre 1704

Monsieur

je receus hier vostre lettre avec les deux paquets de semences et [conserves] et je profite du voyage de Mr Goefon celebre medecin qui va en Espagne pour [estre] medecin de l'armée pour vous [. . .] et vous dire que les demonstrations de Chimie et Botanique comencent ici [. . .] apres pasques ainsi vous pouvez prendre vos mesures. vous m'obligeriez sensiblement si vous [pouissiez] rendre quelque service a Mr Goefon, je le tindrai moi meme comme receu. Je vous prierais aussi quand vous viendres [. . .] de nous apporter de vos belles plantes et semences. Je suis avec attachement

Monsieur

Votre très humble et
tres obeissant serviteur

[Je salue] Mr Vostre pere

Magnol⁴

EL RECONeixEMENT I LES SUCCESSIVES DESCRIPCIONS DE LA *LYCHNIS MARITIMA ANNUA NOCTIFLORA* SALVADOR (*SILENE NICEENSIS* ALL.)

La planta que avui coneixem com a *Silene niceensis* All. , a la qual correspon la descripció salvadoriana objecte d'aquesta nota, fou descrita novament i publicada sota un nom completament diferent per TOURNEFORT (1700) a les seves *Institutiones Rei herbariae*, on la designà amb el nom de *Lychnis maritima Gadensis angustifolia*⁵. Sorpren que Tournefort, que coneixia tant Magnol com Salvador i que havia herboritzat amb Jaume Salvador per la rodalia de Barcelona, no reconegués en la planta de Cadis la descrita per Salvador dels sorral de la costa de Barcelona i del Baix Llobregat i la donés com a nova amb una indicació tan restrictiva sobre la seva hipotètica àrea de distribució.

LINNÉ (1753) tampoc no recollí al seu *Species plantarum* ni la descripció del *Botanicum monspeliense* ni la de les *Institutiones Rei herbariae*, probablement perquè no tenia exemplars d'aquesta espècie al seu propi herbari. Deixà així la oportunitat al botànic piemontès Carlo Allioni (1728-1804) de publicar la primera descripció vàlida de la planta en els termes avui admesos pel Codi de Nomenclatura Botànica

malgrat la incorrecció ortogràfica de l'epítet específic (*niceensis* en comptes de *nicaeensis* com seria la grafia llatina correcta) que ALLIONI (1773) publicà a Torí al seu *Auctarium ad synopsis methodicam stirpium horti regii taurinensis*. Allioni, que la coneixia de les rodalies de Niça (*in agro Niceensi nascitur*), tampoc reconegué -sens dubte, com Linné, per manca de material d'herbari d'aquelles procedències- la identitat de la seva planta nova amb la planta barcelonina del llibre de Magnol ni amb la gaditana de les *Institutiones tournefortianae*.

La descripció d'Allioni no fou pas l'única, però. La seva publicació, apareguda als *Melanges Philosophico-Mathematiques de la Société Royale de Turin*, no conegué una difusió gaire gran al seu temps i això donà ocasió perquè com a mínim dos altres botànics, René Louiche Desfontaines (1750-1783) i Pèire Andrieu Pourret (1754-1818), descriguessin igualment la planta, en aquest cas fent referència a les seves descripcions pre-linneanes però no a la d'Allioni. DESFONTAINES (1798), en efecte, la descriuria amb el nom de *Silene arenaria* i reconeixent la seva identitat amb la *Lychnis maritima angustifolia Gadensis* de Tournefort. Pourret, per la seva banda, encara que no la publicà, en les seves anotacions a les etiquetes de l'herbari Salvador assignà el mateix nom linneà de *Silene arenaria* al plec 19-6 de la caixa 11 (el que porta l'etiqueta amb la descripció que atribuïm a Jaume Salvador), i també al plec 19-4 de la mateixa caixa, que conté un exemplar collit a Cadis per Joan Salvador el desembre de 1716 durant el seu viatge per Espanya i Portugal en companyia dels Jussieu i al qual Joan Salvador havia assignat el nom tournefortià de *Lychnis maritima angustifolia Gadensis* sense advertir la identitat entre la planta descoberta pel seu pare i descrita per Magnol i la descrita per Tournefort o potser més aviat sense gosar desmentir la determinació d'Antoine de Jussieu en fe a la descripció deguda al mestre d'ambdós. Pourret residí a Barcelona entre 1792 i 1798 i fou entre aquestes dates que revisà l'herbari Salvador i posà els noms linneans a les etiquetes, de manera que la seva perduda descripció de la planta no deu res a la de Desfontaines malgrat la identitat de l'epítet específic, prou comprensible atès l'hàbitat de la planta.

En tot cas la prioritat de l'epítet d'Allioni en el nom d'aquesta espècie no ofereix dubte d'acord amb les normes de nomenclatura, encara que l'epítet *arenaria* pogués resultar força més adient per descriure l'hàbitat d'aquesta espècie que el patronímic *niceensis*, excessivament restrictiu, com el *gadensis* de Tournefort; però ja sabem que els epítets botànics són purament apel·latius i no tenen perquè comportar cap precisió descriptiva de l'espècie ni del seu hàbitat. Una prioritat, per altra banda, que mai no ha estat contestada i que, entre els botànics catalans, ja era reconeguda per Costa en la primera edició de la seva flora de Catalunya, com ho ha estat en totes les flores i publicacions posteriors que en fan menció.

FONTS PRIMÀRIES

Manuscrites

COPIADOR DE CARTES (s. d.) Biblioteca Salvador.

HERBARI SALVADOR. Etiquetes i exemplars dels plecs citats.

MAGNOL, P. (1704) Carta a Joan Salvador i Riera datada a Montpeller el 4 de desembre de 1704. Biblioteca Salvador.

PETIVER, J. (1710) Llista de desiderata tramesa a Joan Salvador. Biblioteca Salvador

Impresses

MAGNOL, P. (1676). *Botanicum Monspeliense, sive Plantarum circa Monspelium nascentium*. Francisci Bourly. Lugduni [Lio]

MAGNOL, P. (1686). *Botanicum Monspeliense, [. . .] cum APPENDICE quae plantas de novo repertas continet & errata emendat*. Pauli Marret, Bibliopolae Monspeliensis. Monspelii [Montpeller]

FONTS SECUNDÀRIES

Bibliografia

ALLIONI, C. (1773). *Auctarium ad synopsim methodicam stirpium horti regii taurinensis*. Torí.

BOLÒS, A. de (1959). *Nuevos datos para la historia de la familia Salvador. Discursos de recepción*. Real Academia de Farmacia de Barcelona, 3: 5 - 50. Barcelona.

BOLÒS, A. de (1964). «Tournefort et Jaume Salvador». *Adansonia*, 3 (1964): 3 - 4.

CAMARASA, J. M. (1988). "El gabinet de curiositats de la família Salvador". *Barcelona Metròpolis Mediterrània*, 9: 143 - 147. Barcelona.

CAMARASA, J. M. (1989). *Botànica i botànics dels Països Catalans*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

COLMEIRO y PENIDO, M. (1858). *La botánica y los botánicos de la península Hispano-lusitana. Estudios biográficos y bibliográficos*. Imp. Rivadeneyra. Madrid.

DESFONTAINES, R. L. (VI [1798-99]) *Flora Atlantica*. L. G. Desgranges. París.

DULIEU, L. (1959). «Les Magnol», *Rev. Hist. Sciences*, 12: 209-224. París.

DUPRAT, G. (1957). «La vie de Tournefort, essai chronologique». In HEIM, R. et al. (1957) *Tournefort*. Museum National d'Histoire Naturelle. París.

GRANEL DE SOLIGNAC, L. & BERTRAND, L. (1967). «Les herbiers de l'Institut de Botanique de Montpellier». *Naturalia Monspeliensia*, sér. bot. , 18, 271-292. Montpellier.

LINNÉ, C. (1753). *Species Plantarum*. Impensis Laurentii Salvii. Holmiae [Estocolm].

POURRET, P. A. (1796). *Noticia histórica de la familia Salvador*. Matheo Barceló. Barcelona.

POURRET, P. A. & M. COLMEIRO (1844). *Noticia histórica de la familia Salvador de Barcelona. Nueva edición corregida y adicionada*. Imprenta Verdaguer. Barcelona.

TOURNEFORT, J. P. de (1700). *Institutiones Rei herbariae*. E Typographia Regia. París.

NOTES

1 Religió pretesament reformada, calificatiu despectiu amb el qual es designava en els medis catòlics francesos el protestantisme, principalment a partir del regnat de Luis XIII.

2 Els «angelets» havien estat inicialment les partides de camperols rosellonesos sollevats contra la gabella de la sal imposada per Lluís XIV el 1661, després del Tractat dels Pirineus, als seus nous dominis dels comtats del nord de Catalunya. De 1667 a 1675 actuaren com a veritables guerrilles antifranceses però posteriorment, delmats per la repressió i sense perspectives de poder impulsar un aixecament més massiu, anaren abandonant la lluita o degenerant en el pur bandolerisme. L'Albera, en particular les proximitats del coll de Banyuls, un dels passos tradicionals del contraband de la sal, foren un dels seus centres d'activitat

més importants i allí es topà el maig de 1681 el jove Tournefort amb una partida que el deixà nu en mig del camí sense altre bé que un rosegó de pa (dins del qual tanmateix havia pogut amagar una moneda).

3 Segons Bolòs (1959; p. 24) devia ser el projecte de la història de l'Acadèmia de Ciències de París, que es començà a publicar el 1699 i de la qual es conserven a la Biblioteca Salvador els volums inicials fins al de 1712.

4 Al senyor Joan Salvador, fill, apotecari al carrer Ample, a Barcelona. A Montpeller el 5 de desembre de 1704. Senyor, he rebut ahir la vostra carta amb els dos paquets de llavors i de [conserves] i aprofito el viatge del senyor Goefon, célebre metge que va a Espanya per ser metge de l'exèrcit, per [...] i dir-vos que les demostracions de Química i de Botànica comencen aquí [...] després de Pasqües, així podreu prendre les vostres disposicions. Us estaré d'allò més agraït si podeu prestar algun servei al senyor Goefon, jo mateix el tindrè per rebut. També us pregaré que quan vingueu [...] ens porteu mostres de les vostres belles plantes i llavors. Soc amb afecció, senyor, el vostre més humil i atent servidor. [Salutacions] al vostre senyor pare. Magnol.

5 *Institutiones Rei Herbariae*, p. 338. Paris, e *Typographia Regia*, 1700.